

Ildsjæle *Hvad der startede med en indignation*

over, at æblerne lå og rådne i haverne, og

en interesse i områdets historie og landskab,

blev til en kanonisering af det lokale æble

Nonnetit og et æbleværksted, der er blevet

samlingspunkt for et lokalsamfund i Odsherred.

Et æbleværksted kommer til byen

TEKST OG FOTOGRAFIER: **RIE BOBERG,**
JOURNALIST OG NÆSTFORMAND I ÆBLEVÆRKSTEDET NONNETIT

▲ *Før man kan
moste æblerne,
skal de findeles.
Her sker det med
håndkraft til
børnenes store
fornøjelse. Det
er rart at få rørt
musklerne.*

Ude på landet i de gamle haver står æbletræ ved æbletræ – bugnede af frugter, som først hænger fristende på grenene og siden ligger på jorden, snublende lette at samle op. Alligevel er de mest til glæde for fugle, snegle og rådyr. Den moderne danske æblekultur har det med andre ord ikke godt. Æbleplantagerne gror til, det er svært at finde danske æbler i supermarkedet, og børn i dag tror, at et æble er lig med Pink Lady.

Men oppe i Odsherred inviterede den lokale naturvejleder, Peter Løn Sørensen, tilbage i 2007 til æbledag i Ostrup, fordi han var interesseret i områdets historie og landskab og gerne ville bevare fortidens erindringer og omforme dem til noget, som folk kunne bruge direkte i dag.

Nonnetit

På æbledagen blev der talt om Oskar, som havde boet på Odstrupvej, dér hvor der i dag er et hul i nummerrækken, hvor nr. 12 engang lå. Gården blev revet ned i 80'erne, men her havde Oskar boet, indtil han blev gammel, og gården var faldefærdig. Mens Oskar levede, var han en mester i at pøde æbler, og hans podninger havde sat sig spor i landskabet på de

mange vilde æbletræer i hegn, gærder og skovbryn, hvor han podede nye sorter, som den dag i dag kan plukkes, og stadig er meget velsmagende. Ét æbletræ var dog særligt elsket på egnen, og æblerne blev snuppet med på skolevejen af landsbyens børn. De kaldte det Nonnetit – nonnebryst.

Livlig debat

Interessen for æbler var der åbenbart, og året efter mødte endnu flere op til æbledagen, som denne gang udløste en livlig debat. Blandt de emner, som blev diskuteret, var de mange unge, som flytter på landet og fælder de gamle æbletræer i haven, fordi de simpelthen ikke aner, hvad de skal stille op med al den frugt, som bare ligger og rådner på plænen og generer plæneklipningen. Mange vil hellere bruge penge og benzin på at hente supermarkedets æbler fra Norditalien eller Sydamerika. Der var også enighed om, at det skal være sjovere at lave noget ud af æblerne – ikke mindst, fordi de meget sundere fra træet end fra supermarkedet.

Jeg var selv mødt op til mødet, og kunne kun være enig. Jeg havde kort forinden forladt min italienske olivenlund og havde allerede overvejet, at i Danmark

måtte det være æblerne, der var det ædlest udtryk for lokal kvalitet. Hvorfor ikke efterligne olivenmølleprincippet, hvor alle kommer med deres oliven og går bort med nypresset olivenolie? Lad os lave et æblepresseværksted, hvor alle kan komme med deres æbler og gå bort med friskpresset most.

Optaget i Pometets samling

På æbledagen var også Maren Korsgaard fra Pometet i Tåstrup til stede for at tale om de gamle æblesorter, men skoleæblet Nonnetit kendte hun ikke noget til. Det blev bragt med hjem til Pometet og genbestemt.

»Vi har fundet æblet Nonnetit mange steder i landet, men eksemplet fra Ostrup er et helt specielt æble«, fortæller Maren Korsgaard. »Det ligner meget Bodil Neergaard eller flaskeæblerne, men er mere gult og uden de røde striber. Æblerne modner to måneder tidligere end de andre, og de smager anderledes.«

I dag hedder æblet *Nonnetit fra Odstrup* (Ostrup hed før i tiden Odstrup), og er æble nr. 281 i samlingen af danske æbler. Dermed var historien, der kunne danne baggrund for Æbleværkstedet Nonnetit, hjemme. Og når man vil starte et projekt op, er den gode historie en nyttig indgangsvinkel. Det gør det nemmere at sælge idéen til andre ildsjæle, lokalbefolkningen og ikke mindst de fonde, hvor man søger penge.

Æbleværkstedet som samlingspunkt

En aktionsgruppe blev nedsat i 2009. Udvikling Nordvestsjælland, en såkaldt LAG (Lokal Aktions Gruppe), havde bevilliget penge til et udviklingsværksted. 11 mennesker mødte op – alle lokale ildsjæle med hver sin baggrund. Ud over naturvejlederen var der en gammel Tvind'er, en honningproducent, en landmand, en psykoterapeut, en universitetslærer, en bonderøv, en journalist, en husmoder, en pensionist og en planteskelegartner. Tilfælles havde de glæden ved æbler og trangen til at gøre noget. Nogle ville kun yde moralsk støtte, en ville gerne tage sig af en hjemmeside, og fem meldte sig til at gå aktivt ind og danne en arbejdsgruppe, der senere kunne blive til en bestyrelse, når man havde dannet en forening.

Udviklingsværkstedet foregik en hel søndag under vejledning af en facilitator fra DTU. Formålet var at kaste alle de idéer, som de fremmødte havde, på bordet. Koordinatorens rolle var at få orden på de flyvske tanker, og da dagen var slut, sad man med et idégrundlag, som kunne danne udgangspunkt for ansøgninger.

Idéerne viste sig at være langtidsholdbare. Opbakningen kom fra foreningen Udvikling

Nordvestsjælland, som tildelte projektet 350.000 kr., hvis der blev lagt 3.500 frivillige arbejdstimer i det inden 2012.

Udvikling Nordvestsjælland skal hjælpe udkantsområdet ved hjælp af EU-midler. Det skal støtte ildsjæle, der tager initiativ til lokale aktiviteter, som kan skabe sammenhold i landsbyer, og hvis det også kan føre til nye lokale produkter, er det en god sidegevinst, siger Flemming Larsen, der er formand for foreningen:

»Det er vigtigt, at folk har det godt socialt sammen på landet, og når landsbyens skole, smed og købmand lukker, må folk mødes om nogle andre ting. Det kan være forsamlingshuset eller et æbleværksted. Foreningen er med til at sikre, at der ikke sker en affolkning af landsbyerne, ved at skabe nogle gode grunde til at bo der.«

Flere idéer i spil

Der kom flere idéer på spil hos æblefolkene hen ad vejen. For det første galt det den omtalte udnyttelse af råvarerne, nemlig at få etableret et anlæg, hvor man kunne presse sine æbler til most, men også interessen for lokalområdet fik stor betydning for udarbejdelsen af projektet, og man ville derfor også gerne registrere de lokale æblesorter og etablere æblestier, hvor man kunne vandre og beundre det skønne landskab omkring Lammefjorden. Det gav behov for at plante æbletræer langs flere fremtidige æblestier og solitære æbletræer, der er velegnet til æblerov fra både voksne og børn. Og det affødte kurser i podning, så man kunne forny de æblesorter, man fandt spændende. Der blev eksperimenteret med cider, og en fra arbejdsgruppen tog til Bretagne for at se nærmere på fremstillingen. Der var også et ønske om at opbygge en vidensbank, som kan bevare kulturarven. Der måtte med andre ord nedsættes arbejdsgrupper, som tog sig af specifikke opgaver, så ikke alle skulle ind overalt.

Æblelund hos Swane

Interessen for de gamle sorter affødte et nyt projekt, som kom til at ligge nede ved Malergården, Sigurd Swanes gamle hjem, hvor han havde haft atelier og have ud mod fjorden. I dag er det et museum under Odsherreds Kunstmuseum. På en af museets marker blev der i efteråret plantet 100 æbletræer af forskellige bevaringsvarige sorter, tre af hver. Sorterne har tilknytning til det vestsjællandske område og er blevet udvalgt af Pometet i Tåstrup.

Det projekt blev økonomisk støttet af Fødevarerhverv, som støtter bevaring af genmaterialer. Der blev bevilget penge til indkøb af træer, indhegning og forberedelse af jorden, og i efteråret 2011

◀ *'Nonnetit fra Odstrup' er gult, af langt og går op i en spids mod bægerenden. Smagen er let og frisk.*

▲ *Ketty er medlem af Æbleværkstedet og specialist i at lave æblesirup (billedet øverst).*

▲ Formand for Æbleværkstedet, Peter Løn Sørensen, i gang med at grave et hul til et af de Nonnetit-træer, som Pometet havde lavet.

▼ På æbledagen kan alle medbringe æbler og enten udstille dem eller få sat et navn på dem.

Tidslinje

Oktober 2007: 1. æbledag

Oktober 2008: 2. æbledag

September 2009:
Udviklingsværksted

Oktober 2009: 3. æbledag

Januar 2010:
Tilsagn om støtte fra
Udvikling Nordvestsjælland

10. februar 2010:
Stiftende generalforsamling

Marts 2011:
Tilsagn fra Ministeriet for
Fødevarer, Landbrug og
Fiskeri, Fødevareerhverv,
Økologistøttekontoret, om
200.000 kr. til »Bevarelse,
dyrkning og anvendelse af
gamle traditionelle og truede
frugttræer fra Vestsjælland«. Varer til maj 2014.

September 2011: Indvielse
af Æbleværkstedet Nonnetit

Maj 2012: Projektet
skal være afsluttet og
køre af sig selv.

Et bogprojekt er under-
vejs med æblehistorier. De
gamle i sognet er blevet
bedt om at fortælle deres.

plantede foreningens medlemmer Kundbyæblet, Ernst Trier, Vallekilde-æblet, Vallekilde Vinteræble og 28 andre historiske, vestsjællandske æbler. Den projektansvarlige er Erling Frederiksen, der er medlem af Praktisk Økologis bestyrelse.

En del af projektet går ud på, at man skal undersøge og afprøve, hvad disse æbler egner sig til, og hvor modtandsdygtige de er mod sygdomme. Træerne skal dyrkes uden kunstgødning og sprøjtemidler.

Etablering af æbleværkstedet

Samlingsstedet – selve æbleværkstedet – kom til at ligge i Atterup i en gammel stråttækt gård, som tilhørte en af ildsjælene. Her lejede man sig ind med en tiårig kontrakt.

Ved hjælp af frivillig arbejdskraft gik man i 2010 i gang med at bygge et rum op i en af længerne, som kunne danne rammen om æbleaktiviteterne. Man lavede en stiftende generalforsamling til foreningen, som skulle forvalte stedet, og Ritt Bjerregård stillede op og fortalte om sine erfaringer med sin egen økologiske æbleplantage. Der var opbakning fra naboer og fra unge mennesker fra København – venner til ildsjælenes børn, som syntes at en arbejdsweekend på landet var lykken, og som tog det tunge slæb med at grave rummet ud og fjerne store kampesten, så der kunne støbes gulv.

Der blev foretaget studieture til æblebyen Rødding i Nordjylland, som kunne fortælle om erfaring med presseudstyr og nyplantede æbleplantager af bevaringsværdige æbletræer. Der blev smagt på most og cider, og efterhånden blev det klart, hvordan værkstedet skulle indrettes.

Plejebørn

Man involverede naboer og nærliggende landsbyer, som fik tilbudt et Nonnetit-æbletræ ved de forskellige landsbyers samlingssted, hvad enten det var gadekæret eller skolen. På skolen i Grevinge blev træet adopteret af 1. klasse i 2009 som skulle passe det og nyde de første æbler, når de kom til den tid – sådan kom det dog ikke til at gå. En fodbold kom i vejen, men et nyt træ er på vej.

Efter et år var værkstedet nogenlunde færdigt, og der var skabt en æbletræsbørnehave, hvor de podede træer kunne stå, indtil de skulle ud i æblelandskaberne.

Det lokale omdrejningspunkt

Med udgangspunkt i æbler er der altid en grund til at mødes. Når værkstedet inviterer til kaffe og æblekage, møder naboer og landsbyfæller gerne op, og så går snakken om de forskellige træer, der står i haverne, og mange historier bliver fortalt. Men det kniber, når

der skal mostes. Her er den ældre generation ikke så ivrig, men det er ungdommen så til gengæld, for de har ikke før smagt noget så frisk og godt, og for dem er det en stor tilfredsstillelse at fremstille noget selv, og det giver rigtig meget prestige at kunne medbringe most og dele ud i klassen og sige, at man selv har lavet det.

Hele sidste år har der været organiseret vandreture i det smukke landskab, yderst på Grevingehalvøen omkring Atterup og Ostrup. Gamle kulturspor og levende æbletræer besøges med erindringsglimt og historiske facts fra mands minde, og turene sluttet af i Æbleværkstedet med kaffe og smagsprøver.

Æblesmagning

Udover æbletræsplantninger på de lokale skoler har æbleværkstedet også lavet æblesmagninger. Det fattige udvalg af æblesorter, som de fleste køber i supermarkederne, giver ikke børnene et billede af den rigdom af smage, der findes i æbleverdenen.

Til æblesmagningerne prøver eleverne at karakterisere æblerne. Er de sure eller søde, eller smager de af jordbær eller pære? Selvfølgelig skal de også stemme om det bedste og det dårligste æble. Børns evne til at smage er god, og de kan i virkeligheden godt lide lidt mere spræl i nuancerne end det, de ofte er vant til. Man hører meget sjældent, »det kan jeg ikke lide«. Snarere en begejstring over noget nyt og anderledes. De skal bare lige have vist vejen og mærke efter.

Bevillinger og frivillig arbejdskraft

Det, der har vejet tungt i budgettet, har været byggeomkostninger, etablering af en maskinpark og indkøb af redskaber. Men der er kommet penge fra Friluftsrådets tipsmidler, fra Nordea og fra andre små fonde, og selvom om der stadig mangler en lille smule for at finansieringen hænger helt sammen, så er projektet ved at være helt i havn.

At lægge 3.500 arbejdstimer i projektet har heller ikke været noget problem. Til tider har arbejdsbyrden for de frivilligt arbejdende dog været i overkanten, især når der både skulle bygges og formidles på en gang, og lysten var større end kræfterne. Det var lige ved at gå galt op til indvielsen i september måned sidste år. Alt skulle være færdigt og fint, og naboerne imponeres. Ingen kunne imidlertid se noget. Regnen væltede ned, og folk strømmede til i sådanne mængder, at det nyvaskede gulv var en sagablot på 5 minutter.

I alt 300 mennesker samledes for at indvie Æbleværkstedet, så der var hverken kaffe eller æblekage nok, men glæde var der masser af hos bestyrelsen og i arbejdsgruppen.

Gode råd til ildsjæle, der gerne vil starte et projekt op

- Brug tid på at gøre idéerne knivskarpe.
- Hav forskellige kompetencer.
- Det skal være hyggeligt og rart at være sammen.
- Der skal være en leder, der holder fast og uddelegerer.
- Man behøver ikke at kunne lide hinanden, men man skal respektere hinanden.
- Det er frivilligt arbejde, så det er svært at stille krav, men der skal skabes lyst.
- Hav et godt forhold til pressen og lokale myndigheder.
- Skab netværk, så der er ekstra kræfter at trække på, når det behøves.

ODSHERRED ligger i Nordvestsjælland. Det ligger ikke mere end godt halvanden time fra København, når der ikke er myldretid. Alligevel hører Odsherred med til Udkantsdanmark med de problemer og den sociale armod, der følger med det. Men Odsherred er også kendt for sin smukke natur og sine mange ildsjæle og kunstnere. Og for en meget aktiv kulturpolitik – især indenfor teater. Det har

betydet en af landets bedste egnsteatre: Odsherred Teater og Teaterskole. Odsherred er desuden det område i Danmark med flest sommerhuse. »Landliggerne«, som de kaldes, vil ofte gerne have et tæt forhold til lokalområdet og er derfor interesseret i at fordybe sig i og støtte dets kultur og natur. De bliver ofte en ekstra ressource, når pensionsalderen nås, og de trækker sig tilbage til landlivet.